

ביאורים

זה אולי לא נעים לשמוע אבל האמת צריכה להיאמר: **כולנו חולי נפש!** אין הכוונה שיש בנו דבר שאינו בסדר מבחינה פסיכולוגית. הכוונה היא שיש בכולנו מידות שצריכות תיקון. ובלשון הרמב"ם: **"א"י אפשר לאדם מבלי חסרונות"**. וכמו כשהאדם מרגיש לא כל כך טוב - הוא חייב ללכת לרופא ולטפל במחלה כדי שלא תחריף, כך גם בטיפול מחלות הנפש ותיקון המידות. אנחנו צריכים לעסוק ללא הרף בתיקון מידותינו. ברגע שאנו מזהים בתוכנו מידה שאינה טובה, צריך לטפל בה במהירות כדי שהמידה הרעה לא תשתרש בקרבנו. אם לא נטפל בה בזמן, הריפוי יהיה קשה וכואב יותר.

בדרך זו עונה הרמב"ם על אחת השאלות הקשות ביותר. מה היה חטאו של משה רבנו? הרמב"ם עונה תשובה מפתיעה. הוא לא חטא בכך שהוא לא שמע לדברי ה'. חלילה לומר כך על "אדון הראשונים והאחרונים" ש"בכל ביתי נאמן הוא!"

חטאו היה קל שבקלים. הוא בסך הכול נטה אל אחד מהקצוות שבמידות בפעם הראשונה בחייו. הרמב"ם כלל לא מדבר על חומרת הכעס כשלעצמו (מה שהוא מאריך לעשות בהלכות דעות). משה רבנו היה שלם בכל - נביא, חכם ובעל מידות טובות ומושלמות. בכל המציאות המורכבת שהייתה במדבר, במרידות הגדולות של העם ובחטאים הקשים, זו הפעם היחידה שמשא רבנו נטה קלות ויצא מהאיוון העדין והמופלא שבמידותיו. זה היה בסך הכול חטאו, אך בגלל שזה היה חילול ה' גדול הוא נענש עונש חמור.

מכאן אפשר ללמוד כמה זהו שמירה על טהרת המידות היא אתגר שצריך לעמוד כדי להשיגו ועד כמה צריכים להיות זהירים באיוון הנפש שלנו.

הרחבות

• במה חטא משה רבנו?

יְחֻטְאוּ, עָלְיוּ הַשְּׁלוֹם, הָיָה, שְׁנֵטָה אֶל אֶחָד מִשְׁנֵי הַקְּצוּוֹת. הרמב"ן [במדבר כ, ח] הקשה על פירושו של הרמב"ם: א. שהכתוב אמר "מרייתם פי" שעברו על דברו, ואמר "לא האמתם בי" שלא האמינו בו, אין העונש בעבור שכעס. ב. והכתוב לא סיפר כלל שכעס כי "שמענו נא המורים" תוכחת, כדרך "ממרים הייתם עם ה'" [דברים ט, כד]. ג. ועוד כי אהרן לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו. ד. ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה... ובכאן כתוב מפורש [פסוק יג] "אמה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'", ומה פשע גדול מזה, "הוי רב את יוצרו". ה. ומשה אמר "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר" [דברים א, לז], אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, ולדברי הרב אין להם בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל.

הרמב"ן עצמו מפרש שמשא חטא בכך שהיכה את הסלע פעמיים, והסביר זאת על דרך הסוד.

אור החיים [במדבר כ ח] סיכם עשר פרשנויות של הראשונים לחטאו של משה, והוסיף פירוש משלו. אם על חטא אחד בסך הכל, משקיעים הפרשנים מאמץ רב כדי לפענח אותו, המשמעות היא שקשה להבין במה חטא משה רבנו. ריבוי הפירושים בהבנת חטאו של משה, איננו מלמד על פחיתותו אלא דוקא על מעלתו.

• גם בענוה ובעס צריך ללכת בדרך האמצעי?

כְּאֲשֶׁר נָטָה אֶל הַפְּעֵס. לגבי מידות הענוה והכעס ישנה מבוכה בדעת הרמב"ם. כאן ובהלכות דעות [א, ד] הוא כלל אותם עם שאר המידות - שראוי ללכת בהם בדרך האמצעי, ורק החסידים נוטים מעט לקצה. בפירוש המשנה [ד, ד] ובהלכות דעות [א, ה] כתב שהחסידים נוטים עד הקצה האחרון. ואילו בהלכות דעות [ג, ב] כתב, שכל אדם צריך לנטות בהם לקצה. המפרשים בהלכות דעות הציעו כמה תירוצים לסתירה הזו. הלחם **משנה** מתרץ את הסתירה בהלכות דעות (ללא התייחסות לפירוש המשנה), שגם במידות הללו שני הקצוות צריכים לבוא לידי ביטוי, אבל לא במינון שווה כמו בשאר המידות, אלא בנטייה לקצה השולל את הגאווה והכעס.

שאלות לדין

האם אפשר להכשיר 'רופא נפשות'? מה הן תכונותיו והכשרותו?

האם אנו מוכנים לקבל עזרה ברפואת הנפש כמו שאנו מוכנים לקבל עזרה ברפואת הגוף?

הנה כבר התבאר מכל מה שזכרנוהו בזה הפרק, שראוי לכוון אל הפעולות המומצעות, ושאינן לצאת מהן אל קצה משני הקצוות אלא על צד הרפואה והעמידה כנגד בהפר. וכמו שהאדם היודע במלאכת הרפואה, אם יראה שמזגו השתנה שנוי מעט, לא יזיח, ולא יניח החלי להתחזק עד שיצטרך לרפואה חזקה בתכלית, ואם ידע שאיבר מאיברי גופו חלש, ישמרהו תמיד, ויתרחק מן הדברים המזיקים לו, ויכוון למה שיועילהו, כדי שייברי זה האיבר, או כדי שלא יוסיף חלשה - כן האדם השלם, ראוי לו שייבקר מידותיו תמיד, וישקל פעולותיו, ויבחן תכונות נפשו יום יום, וכל שיראה נפשו נוטה לקצה מן הקצוות - ימהר ברפוי, ולא יניח התכונות הרעות להתחזק בכפילות פעל הרע, כמו שזכרנו. וכן ישים לנגד עיניו המידה הפחותה אשר לו, וישתדל לרפאה תמיד, כמו שהקדמנו, הואיל ואי אפשר לאדם מבלי חסרונות. לפי שהפילוסופים כבר אמרו: קשה ורחוק שימצא מי שהוא מוכן בטבע למעלות פלו, המדותיות והשכליות. אמנם ספרי הנביאים - נמצא זה בהם הרבה, אמר: "הן בעבדיו לא יאמנו" [יח, ד, יח] וכו', "ומה יצדק... ילוד אשה" (שם כה, ד). ושלמה אמר בסתם: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ).

ואתה יודע, פי אדון הראשונים והאחרונים, משה רבנו, כבר אמר לו יתעלה: "יען לא האמתם בי" (במדבר כ, יב), "על אשר מרייתם" (שם שם, כד), "על אשר לא קדשיתם" (דברים לב, נא) - כל זה. וחסאו, עליו השלום, היה, שנטה אל אחד משני הקצוות במעלה ממועלות המדות, והיא הסבלנות, כאשר נטה אל הפעס, באמרו: "שמענו נא המורים" (במדבר כ, ז). דקדק ה' עליו שיהיה איש כמוהו פועס בפני קהל ישראל, במקום שאין ראוי בו הפעס. וכגון זה בחק האיש ההוא חלול השם, לפי שתנועותיו פלו ודבוריו נלקחים למופת, ומקוים להגיע בהם להצלחת העולם הזה והעולם הבא, ואיך יראה ממונו הפעס, והוא מופעלות הרע, כמו שבארנו, ולא יבוא אלא מתכונות רעות מתכונות הנפש? ואמנם אמרו בזה: "מרייתם פי" (במדבר כז, יד) - הרי הוא כמו שנבאר. וזה, שהוא לא היה מדבר עם אנשים המזניים, ולא עם מי שאין להם מעלה, אלא עם אנשים שהקטנה שבנשיהם היתה כמו יחזקאל בן בוזי, כמו שזכרו החכמים, וכל מה שיעשה או יאמר - יבחנוהו. וכאשר ראוהו שפעס, אמרו שהוא עליו השלום אינו מי שיש לו פחיתות מדה, ואלמלא ידע שה' קצף עלינו בבקשת המים, ושאונו הכעסנוהו יתעלה - לא היה פועס. ולא מצאנו בדברי ה' יתעלה אליו בזה הענין לא פעס ולא קצף, אלא אמר: "קח את המטה וכו' והשקית את העדה ואת בעירם" (במדבר כ, ח). וכבר יצאנו ממונת הפרק, אבל התרנו ספק מספקות התורה, שהרבה נאמר בו, והרבה ישאל: איזה חטא חטא? וערך מה שאמרנוהו אנחנו אל מה שנאמר בו, והאמת תורה דרשה.

ואשוב אל פונתי. וכאשר יהיה האדם שוקל פעולותיו תמיד, ומכוון לאמצעו - יהיה במדרגה העליונה ממוצרות בני האדם, ובזה יתקרב אל ה' וישגי מה שאצלו, וזהו השלמה שבדרכי העבודה. וכבר זכרו החכמים זה הענין, ואמרו עליו בזה הלשון: "כל השם ארוחותיו - זוכה ורואה בישועתו שלהקב"ה, שנאמר: 'ושם דרך ארצו בישע אלהים' (תהלים נ, כג), אל תקרי: ושם דרך, אלא: ושם דרך" (מועד קטן ה ע"א). ושומה היא ההערכה והאמון. וזה הוא הענין אשר פרשנו בזה הפרק פלו בשוה. וזה שעור מה שראינוהו נצרך בזה הענין.

שיבקר - שיבדוק. יתעלה - הקב"ה. בחק האיש הוא - לפי מעלתו של משה רבינו. למופת - ללמוד ממעשיו. אלא עם אנשים - דור המדבר, דור דעה. ספק מספקות התורה - במה חטא משה? וערך - עשה השוואה. מה שנאמר בו - פירושים אחרים לחטא משה.